«روزگار معدن» تصدی‌گری دولت در بخش معدن را بررسی کرد

بخش خصوصی پشت درهای بسته

عکس: روزگار معدن

ملیکا انصاری

خصوصی‌سازی مسئله‌ای است که با تاکید رهبر معظم انقلاب بر اجرای آن، انتظار می‌رفت در سال‌های اخیر بیشتر مورد توجه قرار گیرد، این در حالی است که ورود ضعیف بخش خصوصی در فعالیت‌های معدنی یکی از اعتراضاتی است که همواره ازسوی فعالان و کارشناسان این بخش مطرح شده و توسعه این بخش از جمله مطالبات معدنکاران است.

به‌منظور بررسی بیشتر و مشخص شدن جایگاه بخش خصوصی در بخش معدن و فعالیت‌های معدنی کشور، «روزگار معدن» با کارشناسان و معدنکاران گفت‌وگو کرده و آنان ضمن شفاف‌سازی وضعیت موجود، پیامدهای حضور کمرنگ بخش خصوصی را برشمردند. با «روزگار معدن» همراه باشید:

خصوصی‌سازی درست اجرا نشد

کامران وکیل، دبیر اتحادیه تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات معدنی ایران از اجرایی نشدن خصوصی‌سازی در معادن کشور گلایه کرد و در گفت‌وگو با «روزگار معدن» گفت: از سال ۱۳۸۴ به بعد دغدغه‌ها و سیاست‌گذاری‌ها پیرو اصل ۴۴ قانون اساسی شکل گرفت. سیاست‌های کلی این اصل در ابلاغیه‌ای ازسوی رهبر معظم انقلاب مشخص و نظام اقتصادی ایران به ۳ بخش دولتی، تعاونی و خصوصی تقسیم شد. در آن زمان همچنین تدوین سند چشم‌انداز بیست ساله و افق ایران ۱۴۰۴ مطرح بود و کاهش تصدی‌گری دولت از مواردی بود که باید به مرحله اجرا می‌رسید. وکیل در ادامه تصریح کرد: طبق این اصل و سند چشم‌انداز، قرار بود دولت در هیچ یک از بخش‌های صنعت، معدن و تجارت حضور نداشته باشد، اما در حال حاضر می‌توان گفت نه‌تنها دولت بلکه سایر نهادها نیز به‌جای نظارت، تصدی‌گری در تمامی حوزه‌های اقتصادی را در پیش گرفته‌اند.

▣ پهنه‌های معدنی در اختیار دولت

وکیل در ادامه به پهنه‌های معدنی که در اختیار نهادهای دولتی برای بهره‌برداری قرار گرفته اشاره کرد و این اقدام را نوعی دولتی‌سازی بخش معدن دانست. او در این زمینه گفت: از ۱۰ سال پیش تاکنون معادن و پهنه‌های معدنی قابل‌توجهی برای بخش خصوصی ایجاد نشده یا در اختیار آنان قرار نگرفته است؛ به‌نوعی می‌توان گفت پهنه‌های معدنی اغلب برای دولت یا سازمان‌های وابسته به آن است. دبیر اتحادیه تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات معدنی ایران در ادامه به پهنه‌های اکتشافی سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی که سازمان‌های دولتی متولی آنها هستند اشاره کرد و گفت: در سال‌های اخیر تعدادی پهنه معدنی توسط سازمان زمین‌شناسی کشف شد که قرار بود از طریق مزایده، به بخش خصوصی برای بهره‌برداری واگذار شود، اما متاسفانه مزایده اجرا نشد و این پهنه‌ها در اختیار سازمان ایمیدرو و شرکت‌های زیرمجموعه آن مانند ایمپاسکو قرار گرفت؛ در نتیجه این پهنه‌های اکتشافی نیز دولتی شد و خصوصی‌سازی برای آنها انجام نشد. بنا بر آنچه گفته شد در سال‌های اخیر چیزی به‌نام خصوصی‌سازی در بخش معدن کشور شکل نگرفت که بخواهیم از مزایا یا معایب خصوصی‌سازی در معادن صحبت کنیم.

بنا بر گفته کارشناسان و فعالان معدنی، خصوصی‌سازی حلقه مفقوده معادن کشور است و به همین دلیل ضرورت دارد پیامدهای خصوصی‌سازی نشدن در بخش معدن کشور، بررسی شود. عبدالبنی مکابر، فعال معدنی تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، صنعتی و معدنی کشور ازسوی دولت را یک معضل دانست و در گفت‌وگو با «روزگار معدن» گفت: امروزه یکی از مشکلات و مباحث، دولتی شدن زیرساخت‌هاست؛ به این معنا که در حوزه‌های مهم اقتصاد کشور اعم از پالایشگاه‌ها، پتروشیمی، معادن و... توسعه زیرساخت‌ها از طریق دولت انجام می‌شود و بخش خصوصی حضوری در این مسائل ندارد، این در حالی است که وقتی بخش خصوصی تولید ثروت نداشته باشد، ایجاد اشتغال نیز محدود می‌شود. وی در ادامه تصریح کرد: با سرمایه‌گذاری دولت در زیرساخت‌های اقتصادی از جمله در حوزه معدن، افراد کمی به خدمت گرفته می‌شوند و پایه اقدامات اقتصادی به اندازه‌ای توسعه می‌یابد که دیگر بخش خصوصی توانایی متولی آن شدن را ندارد و با ادامه این روند تنها با توسعه زیرساخت‌ها، بکارگیری افراد محدود در مشاغل و همچنین گسترش نیافتن بخش خصوصی در کشور مواجه خواهیم شد.

▣ ارتباط بخش خصوصی با توسعه معادن

این فعال معدنی توزیع مناسب ثروت در بخش‌های معدنی را یک ضرورت مدیریتی دانست و گفت: در نظر گرفتن مزیت نسبی کشور و شناسایی نقاط مهم اقتصادی که با سرمایه‌گذاری روی آنها می‌توان به سطح مناسبی از اشتغالزایی و تولید ثروت دست یافت، یکی از الزامات امروزه کشور است؛ نه آنکه ثروت ملی تنها در بخش‌های سنگینی متمرکز شود و اجازه ورود بخش خصوصی به

توسعه زیرساخت‌ها ازسوی دولت

فعالیت و سرمایه‌گذاری در آنها داده نشود. مکابر در ادامه افزود: باید در نظر داشت توسعه زمانی شکل می‌گیرد که بخش خصوصی مشغول فعالیت باشد؛ به‌عبارت دیگر فعالیت بخش خصوصی و پیشرفت و توسعه دو موضوع در هم تنیده هستند. در بخش معدن نیز می‌توان گفت مانند سایر حوزه‌های اقتصادی، دولت در زیرساخت‌ها و پهنه‌های وسیع اکتشافی سرمایه‌گذاری کرده و با قوی شدن این قسمت، حضور بخش خصوصی در آنها به‌طور تقریبی ناممکن شده است.

▣ توجه دولت به اقتصاد نفتی

مکابر در ادامه اشتغالزایی را ثمره گسترش حضور بخش خصوصی در معادن عنوان کرد و در این باره گفت: با حضور کمرنگ بخش خصوصی در معادن، اشتغالزایی مناسب و وسیعی در این بخش شکل نگرفته است؛ بنابراین توسعه معادن توسط دولت، کمکی به حل معضلات عمومی جامعه نکرده است. به همین جهت باید دولت در برنامه‌های توسعه‌ای خود، نقش بخش خصوصی را در حوزه‌های اقتصادی بیشتر کند، چراکه در غیر این صورت با تداوم مشکلاتی که سال‌هاست به اقتصاد کشور آسیب رسانده‌اند، مواجه خواهیم بود. این فعال معدنی در ادامه از توجه خاص دولت به برخی قسمت‌های اقتصادی گلایه کرد و آن را برای کشور زیان‌بار دانست. او در این باره گفت: نباید فراموش کرد که گاهی دولت در برخی حوزه‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری کرده و باقی بخش‌ها را نیز از یاد می‌برد؛ به‌عنوان مثال دولت سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای در پالایشگاه و صنایع پتروشیمی کرده، با اینکه ظرفیت اشتغال‌آفرینی این بخش‌ها پایین است.

▣ تاثیر اشتغال بر فرهنگ

مکابر معادن را یکی از حوزه‌های مهم اقتصادی که باید بیش از پیش به آن توجه شود، معرفی کرد. او در ادامه افزود: ایران غیر از منابع نفتی، منابع معدنی متعددی نیز دارد که با فراهم کردن شرایط مطلوب برای حضور بخش خصوصی در معادن و همچنین حمایت از آنها، می‌توان بیشترین بهره‌برداری را از این بخش مهم اقتصادی کشور کرد. تجربه سال‌های اخیر نشان داده صنعت نفت می‌تواند فرصت اشتغال محدودی ایجاد کند اما گسترش دیگر حوزه‌های اقتصادی، کشور را دارای طیف وسیعی از شاغلان و افراد فنی و حرفه‌ای خواهد کرد. وی در ادامه تصریح کرد: حضور متخصصان در چرخه فعالیت‌های صنعتی و معدنی کشور، می‌تواند از لحاظ سیاسی تاثیر مثبتی داشته باشد. همچنین از دیگر ثمرات حضور اقشار مختلف در مشاغل را می‌توان ایجاد تاثیرات عمیق فرهنگی در جامعه دانست. این فعال معدنی درباره تاثیرات فرهنگی اشتغالزایی توضیح داد: زمانی که شغل‌های متنوعی ایجاد شود، افراد متعددی به خدمت گرفته می‌شوند. این جایگاه‌های شغلی ایجاد شده، تحصیلات و تخصص‌های مربوطه را می‌طلبند و به این ترتیب گسترش دانش در کشور، موجب فرهنگ‌سازی می‌شود. این اتفاق در اصطلاح بسیج اجتماعی نامیده می‌شود و منجر به تغییرات عمیق فرهنگی خواهد شد.

سخن پایانی

حمایت از بخش خصوصی برای حضور در فعالیت‌های معدنی، موضوعی است که بنا بر ضرورت انتظار می‌رود توسط دولت صورت گیرد.

امید است در آینده شاهد تمرکز بیشتر سازمان‌های دولتی بر حضور بیشتر بخش خصوصی و خصوصی‌سازی معادن باشیم.

نخستین همایش «معدن و فناوری» برگزار می‌شود

نخستین «همایش معدن و فناوری» با هدف گفتمان‌سازی، ارتقا و توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌های مرتبط با حوزه معدن و صنایع معدنی ایران از سوی «شبکه نوآوری و فناوری معادن و صنایع معدنی ایران؛ معدن بوم» با همکاری شرکت «پایش معدن هوشمند» در تاریخ ۲۸ اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ و با حضور متولیان، کارشناسان بین‌المللی، مدیران و فعالان صنعت و معدن برگزار می‌شود. به گزارش «روزگار معدن»، زانکو عطایی‌پور، مدیر شبکه نوآوری و فناوری معادن و صنایع معدنی ایران، معدن بوم؛ با بیان این مطلب گفت: این همایش، با رویکرد توسعه فناوری‌های نوین در حوزه معدن و صنایع معدنی، بهره‌گیری از تجربیات و دانش بین‌المللی، ایجاد گفتمان و فرهنگ‌سازی در زمینه ارتقای فناوری‌ها و نوآوری‌های معدنکاری و صنایع معدنی، ۲۸اردیبهشت ماه امسال به صورت مجازی با حضور متولیان، کارشناسان بین‌المللی، مدیران و فعالان حوزه صنعت و معدن و حمایت سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران(ایمیدرو)، صندوق نوآوری و شکوفایی ریاست جمهوری، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، کمیسیون معادن و صنایع معدنی اتاق بازرگانی ایران، شرکت تهیه و تولید مواد معدنی ایران، شبکه فن بازار ملی ایران و سایر بنگاه‌های اقتصادی فعال بخش معدن و صنایع معدنی برگزار می‌شود.

مدیر معدن بوم، تصریح کرد: آموزش و فرهنگ‌سازی درزمینه استفاده از نوآوری و فناوری در بخش معدن و صنایع وابسته کشور، تلاش در جهت شناسایی، بومی‌سازی، مهندسی معکوس و استفاده از فناوری‌های روز دنیا، ایجاد هم‌افزایی بین استارت‌آپ‌ها، مجموعه‌های دانش‌بنیان و شرکت‌های معدنی، احصای نیازمندی‌های فناورانه و نوآورانه شرکت‌های معدنی بزرگ، معادن کوچک و متوسط و... در جهت ارائه به مجموعه‌های نوآور، بهره‌گیری از تجربه شرکت‌های بزرگ معدنی دنیا با دعوت از سخنرانان بین‌المللی ازجمله اهداف این همایش است. گفتنی است حامیان این همایش، ایمیدرو، شرکت تهیه و تولید مواد معدنی، صندوق نوآوری و فناوری ریاست جمهوری، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، یونیدرو، انجمن مس ایران و.... هستند. در این همایش آقایان مهدی کرباسیان، شکوری، سوفسطایی، یحیایی، شکوری، عزیزالله عصاری، اصغری، بیژن یثربی و پیمان افضل سخنرانی خواهند داشت.

۸۰درصد ذخایر معدنی به دولت تعلق دارد

رئیس کمیسیون معدن خانه اقتصاد ایران با بیان اینکه بیش از ۸۰ درصد ذخایر معدنی کشور به دولت و مجموعه‌های شبه دولتی تعلق دارد، گفت: سهم ایران از گردش مالی مواد معدنی دنیا باید حدود ۶۰ میلیارد دلار باشد، درحالی که یک، ششم این رقم است.

سعید صمدی در گفت‌وگو با فارس اظهار کرد: ایران معدنی‌ترین کشور غرب آسیا است و طبق گزارش مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۱۳ در مورد وضعیت ذخایر معدنی دنیا، مشخص شد که ۳ منطقه معدنی دست نخورده با ذخایر امیدبخش بزرگ و مناسب در دنیا وجود دارد که شامل کره شمالی، افغانستان و ایران می‌شود.

وی ادامه داد: طبق این گزارش، استخراج چندانی از معادن این کشورها انجام نشده و شناخت کافی روی ذخایر معدنی آنها وجود ندارد. در عین حال، تمام آمار و ارقامی که در ایران در باره ذخایر معدنی اعلام می‌شود، هم آمار دقیقی نیست.

رئیس کمیسیون معدن خانه اقتصاد ایران تصریح کرد: از طرف دیگر، ایران در جایگاه دهم تا پانزدهم کشورهای معدنی دنیا از نظر میزان ذخایر معدنی قرار دارد که با توجه

به این مسئله باید حداقل ۲ تا ۳ درصد ذخایر معدنی دنیا در ایران واقع شده باشد. با وجود این مسئله سهم ایران در گردش مالی مواد معدنی دنیا رقم بسیار کمی است.

وی توضیح داد: گردش مالی مواد معدنی و صنایع معدنی در دنیا سالانه حدود ۳ هزار میلیارد دلار است، در حالی که هر چند رقم دقیقی در مورد گردش مالی معدنی در ایران نداریم، ولی این رقم بیشتر از ۱۰ میلیارد دلار نخواهد بود.

وی ادامه داد: اگر قرار بود سهم ۲ درصدی در گردش مالی مواد معدنی و صنایع معدنی دنیا داشته باشیم، گردش مالی این بخش در ایران باید حدود ۶۰ میلیارد دلار می‌بود. صمدی اظهارکرد: با توجه به این ارقام، این موضوع که گفته می‌شود معدن می‌تواند جای نفت را بگیرد، به راحتی امکان‌پذیر است؛ چراکه در شرایط فعلی با توجه به مشکلات موجود، درآمد ۶میلیارد دلاری از نفت نداریم و می‌توانیم معدن را جایگزین آن کنیم. وی، مهم‌ترین مشکل بخش معدن را در ایران بنگاه داری دولتی و شبه دولتی عنوان کرد و گفت: این موضوع در کشور به شدت رواج دارد، هر چند از نظر تعداد معادن دولتی گفته می‌شود که ۵ یا ۱۰ معدن چنین شرایطی را دارند، اما در این حوزه باید به میزان ذخایر معدنی توجه کرد.

وی ادامه داد: ممکن است در شمال کشور ۱۰۰ معدن متعلق به بخش خصوصی وجود داشته باشد، ولی سهم بخش خصوصی از ذخایر معدنی حدود ۲ درصد در این بخش باشد.

رئیس کمیسیون معدن خانه اقتصاد ایران با بیان اینکه بیش از ۸۰ درصد ذخایر معدنی کشور به دولت و مجموعه‌های شبه دولتی تعلق دارد، افزود: دولت در حوزه معدن هنوز از بنگاه داری خارج نشده است. وی افزود: با وجود قوانینی مانند اصل ۴۴ قانون اساسی، این موضوع به شکل‌های مختلف دور زده شده و نقش حاکمیتی دولت در بخش معدن بسیار کم‌رنگ است، به طوری که یک رقیب جدی برای بخش خصوصی شده و جای بخش خصوصی را در بخش معدن تنگ کرده است. وی تأکید کرد: اگر تمام زنجیره‌های معدن‌کاری از اکتشاف تا استخراج به صورت قانونی مانند واگذاری پروانه بهره‌برداری و با طی تشریفات قانونی به بخش خصوصی واقعی و دارای صلاحیت واگذار شود، شاهد جهش در بخش معدن خواهیم بود، اما وقتی ذخایر دست دولت باشد، بهره‌برداری کافی از این حوزه نمی‌شود و بخش خصوصی نیز اعتماد کافی برای فعالیت در حوزه معدن نخواهد داشت. صمدی ادامه داد: درحال‌حاضر میزان فعالیت بخش خصوصی در حوزه معدن با آنچه که باید جایگاهش باشد، فاصله زیادی دارد و شاید کمتر از ۱۰ درصد باشد. وی اضافه کرد: اگر کار اکتشاف ذخایر معدنی بدون در نظر گرفتن تبعیض و قوانین خارج از رقابت، به بخش خصوصی واگذار شود این بخش می‌تواند جهش بالایی ایجاد کند، زیرا حاشیه سود بسیار بالایی در فعالیت‌های معدنی وجود دارد.

یادداشت

بلاتکلیفی معادن در پایان کار

آیدین زینال‌زاده
کارشناس معدنی

واژه «تخریب» در اذهان عمومی به این معناست که چشم‌انداز طبیعی طی عملیاتی دچار تغییرات شده و بدون بازسازی به وجهه‌ای زشت رها می‌شود.

معدنکار زمین را می‌شکافد، ماده معدنی را استخراج می‌کند و پس از اتمام فعالیت متاسفانه معادن بدون بسته شدن در طبیعت باقی مانده و آسیب‌های زیادی را به طبیعت وارد می‌کنند.

مشکل ما میزان تخریب محیط‌زیست به‌واسطه اکتشاف معادن و عملیات معدنی نیست بلکه مسئله رها شدن معادن و آسیب زیست‌محیطی ناشی از این بسته نشدن، موضوع اصلی است که باید به طور جدی مورد توجه قرار گیرد.

اگر بخواهیم تخصصی‌تر و موشکافانه‌تر به این موضوع بپردازیم، باید بگوییم که در بسیاری از کشورها فعالیت معدنی و معدنکاری شامل ۴ مرحله اکتشاف، استخراج، فرآوری و بستن معادن است.

اما در کشور ما این روند به ۳ مرحله کاهش یافته و گام نهایی که پایان کار و بستن معدن است، برعهده فعال معدنی نیست.

به عبارتی دیگر، دلیل وجود این تفاوت آن است که در کشور ما بستن معادن بهره‌برداری شده، برعهده سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری بوده و جزو مراحل فرآیند معدنکاری محسوب نمی‌شود. معدنکار به‌عنوان یک کارآفرین و فعال اقتصادی همواره زیر ذره‌بین و در مظان اتهام تخریب محیط‌زیست است در صورتی که وظیفه بازسازی و بستن معادن پس از اتمام کار بر گردن صاحبان معادن نیست.

بنابراین می‌توان گفت که عمده خسارت‌های محیط‌زیست در پی فعالیت‌های معدنی نبوده و مخالفت کردن با معدنکاران بی‌دلیل است.

باید اشاره کرد که بستن معادن برعهده سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور بوده و این سازمان از ابتدای صدور پروانه اکتشاف تا انتهای پرداخت حقوق دولتی، از معدنکار مبالغی را همواره دریافت می‌کند تا در زمان اتمام فعالیت معدنی، آن مبلغ را هزینه بستن معدن کند.

درباره حقوق پرداختی صاحبان معادن باید خاطرنشان کرد که سالانه شورای عالی معادن به ازای هر کیلو مترمربع و براساس مواد معدنی در حال استخراج از معدن (طبق مفاد ماده ۳ و ماده ۱۲ آیین‌نامه اجرایی قانون معادن تقسیم‌بندی و تعرفه‌بندی شده‌اند) مبلغی با عنوان حق‌الارض اعلام می‌کند.

۱۵ درصد از این تعرفه سالانه ذکر شده و ۱۲ درصد از حقوق دولتی پرداختی معادن، به سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور برای بازسازی پرداخت می‌شود.

بنا بر آنچه گفته شد متاسفانه سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور مبالغ زیادی با عنوان خسارت بر محیط‌زیست و بازسازی آن دریافت می‌کند اما براساس عقیده کارشناسان، این سازمان به وظیفه خود که بستن معادن و حفاظت از محیط‌زیست است، عمل نمی‌کند.

بنابراین از مبالغ زیادی که سالانه صاحبان معادن به‌عنوان حقوق دولتی پرداخت می‌کنند در جهت مقاصد درست و بجا استفاده نمی‌شود.

به همین دلیل دیده می‌شود که با بسته نشدن معادن، آسیب‌های متعددی به محیط‌زیست وارد شده و این موضوع اعتراضات زیادی را همواره برمی‌انگیزد. به همین منظور باید از سازمان‌هایی که وظیفه بستن معادن و کاهش خسارت به محیط‌زیست را دارند مطالبه کرد که چرا به وظیفه قانونی خود عمل نمی‌کنند.

بنابراین نمی‌توان با معدنکاری و فعالیت‌های معدنی مخالفت کرد یا جلوی آنها را گرفت. بلکه انتظار می‌رود مدیریت بهتر و بیشتری از سوی سازمان‌های موظف به بستن معادن صورت گیرد.